

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 978

מסכת עבודה זרה ל"ד - מ' ♦ פרה י"ב, ט' - טהרות א', ב'

בס"ד, ג' אדר תשע"ח

השבוע בגליון

- ♦ חלב ישראל, חלב עכו"ם - סקירה ממצה מתקופת חז"ל עד לשקיות החלב
- ♦ אבקת חלב עכו"ם בתקופת המלחמה
- ♦ פחד מן הפחד, נחשב פחד?

- ♦ תהליך ייצור הגבינה והשלכותיו על גבינות של גויים
- ♦ מי אמר שמותר לאכול סרדינים?
- ♦ התקלה הכשרותית בבתי חרושת גדולים לסרדינים
- ♦ שתיית קפה בראי ההלכה

♦ שתיית קפה בבית קפה

דבר העורך

ויכוח לילי במעבה היער

המעשה הבא מסופר על ר' יוזל מנוברדוק, אבי ישיבות נוברדוק שהקים רשת ישיבות ברחבי רוסיה, בהן עמלו בתורה מאות רבות של בחורים והנהיגו את אורחות חייהם בשיטה מיוחדת אותה פיתח מורם ורבו, הידועה כ"שיטת נוברדוק".

המעשה שלפנינו ממחיש את גדלותם של גדולי הדורות שעברו, שעמלו ושקדו בתורה הקדושה יומם וליל ומתוך כך הגיעו לדרגות גבוהות של אמונה וביטחון.

יחס של חיבה וכבוד הגה ר' יוזל לשארית נר שעווה שנדדה עמו בכל מסעותיו. וכל זאת מדוע? ובכן, מעשה שהיה - כך היה.

כמי שאהב את השקט וההתבודדות, ייחד לעצמו ר' יוזל בקתה קטנה בלב יער עבות, אליה היה מגיע מידי פעם כדי לעבוד את קונו במסירות.

לילה אחד, היה זה לילה אפל במיוחד, למד ר' יוזל בבקתתו עם אחד מתלמידיו. מחוגי השעון נעו במהירות קדימה, והשניים ישבו והגו בתורת ה' ללא תשומת לב לכל המתרחש סביבם.

אור הנר שעמד בפנינת החדר הפיץ את נגהו על פני הקדושות של ר' יוזל ועל פני תלמידו, שמילאו את נפשם מצוף התורה בהתלהבות שהלכה והתגברה, וכך היו השניים מתנועעים בקצב ליד הגמרא כשצלליותיהם מפזזות ומרקדות על קירות הבקתה. **לפתע**, גם שלהבת הנר החלה לפזז ולרקד, והשניים הבחינו כי נר השעווה עומד להסתיים.

התלמיד רמו לר' יוזל כי מוטב יטכסו עצה בטרם תרד עליהם החשכה, אך ר' יוזל הניד בידו לביטול והשניים שבו להתנועע.

לא חלפו אלא דקות מספר, והנר שריקד את ריקודו האחרון הבלוי בהלהבת יפה וגדולה וכבה.

דף לה/א מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה
תהליך ייצור הגבינה והשלכותיו על גבינות של גויים

סוגייתנו עוסקת בתקנת חכמים, שאסרו לאכול גבינה של גויים. טעמים רבים נאמרו לגזירה זו בסוגייתנו, ולהלכה (רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ג, "שולחן ערוך" י"ד סי' קט"ו סעי' ב'), נפסק כטעמו של שמואל: "מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה". כדי לתרגם את הדברים לגבינות בנות מינו, עלינו לחזור לרזי ייצור הגבינה.

גיבון אנזימטי: רוב הגבינות המלוחות והקשות מיוצרות בשיטת ייצור המכונה "גיבון אנזימטי". בעבר נהגו לאכסן את החלב הטרי בעור קיבת עגל יונק, ובמשך הזמן הפך החלב לגבינה. ההסבר המדעי לכך הוא, שבמצי קיבתו של העגל מצוי אנזים בשם 'כימוצין' הגורם לביקוע חלקיקי החלבון שבגבינה. חלקיקים אלו נפרדים מהחלב המימי ושוקעים בתחתית, והם הם הגבינה. אף כיום מיוצרות גבינות רבות באירופה על ידי הוספת אנזים זה לתוך החלב, ולעיתים נעשה שימוש באנזים בשם "פפרין", המופק מקיבת עגל בוגר יותר או מחזיר, או בשניהם גם יחד, ב'פפרין' ו'כימוצין'. זהו, פשרה של תקנת חז"ל שאסרו גבינת עכו"ם משום שהגוי אשר כל הבשר שברשותו טרף, מגבן את גבינותיו בקיבת נבילה. בנוסף, ניתן לבצע את פעולת הגיבון בשיטה זו גם על ידי הוספת אנזימים צמחיים, חלף האנזימים הטבעיים. מאחר שבאופן זה, אין האדם אוכל מוצר מזון הכולל חלקים מבעלי חיים האסורים באכילה, טעם תקנת חז"ל לאסור את גבינות הנכרים אינו קיים. האם מותר לאכול גבינות אלו?

לדעת הרמב"ם (שם הל' י"ד) וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" שם): "אפילו העמידוהו בעשבים אסורה". זאת, מפני שחז"ל גזרו איסור אכילה על כל הגבינות המיוצרות על ידי הגויים, מחשש לאכילת גבינה שנעבדה בדבר טמא. הרמ"א (שם) מוסיף וכותב, כי אם יהודי נוכח בעת פעולת הגיבון על ידי הנכרי, מותרת הגבינה באכילה, "וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו". אולם, הש"ך (ס"ק כ'), חולק עליו ופוסק, כי היתר זה של ישראל עומד על גביו של הנכרי אינו נזכר בתלמוד כי אם לגבי חלב עכו"ם ולא לגבי גבינת עכו"ם, ולפיכך, אין להתיר גבינה שנעשתה על ידי עכו"ם בנוכחות יהודי, אלא כאשר הגבינה שייכת ליהודי. בימינו, ניתן להבחין בגבינות מסוימות שעל גביהן מופיע הכיתוב: "גיבון ישראל", לאמור, פעולת הגיבון נעשתה על ידי יהודי (ראה "בנתיב החלב" עמ' 47-53).

גיבון חומצתי: עד כה עסקנו ב"גיבון אנזימטי" אשר בו משתמשים לייצור רוב הגבינות הקשות והמלוחות. שיטת גיבון עתיקה נוספת, מכונה בשם "גיבון חומצתי", ומשמשת להפקת

צעילוי נשמת

הר"ד **שמואל יצחק הלוי גרוס** ז"ל
ב"ר שלום ז"ל
נלב"ע ה' באדר ב' תשס"ג
תנצב"ה
הנוצח ע"י בנו ידידו
ר' שלום יקותיאל יהודה גרוס שיחי

צעילוי נשמת

הר"ד **שמואל זיינביל פרושינובסקי** ז"ל
ב"ר דוד ז"ל נלב"ע ה' באדר תשמ"ב
וזוגתו מרת **חיה ציפורה** ע"ה
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ל' באדר א' תשכ"ה
תנצב"ה
הנוצחו ע"י משפ' פרי - ניו ג'רסי
ומשפ' רשף - גבעתיים

צעילוי נשמת

הר"ד **בנימין בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב ובת שבע ז"ל
נלב"ע ב' באדר תש"א
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

א"מ הר"ד **אברהם נח ליפסקר** ז"ל ב"ר יצחק מאיר יהודה הלוי ז"ל נלב"ע ו' באדר תשנ"ח
א"מ מרת **שרה ליפסקר** ע"ה ב"ר חיים יוסף זלובסקי ז"ל נלב"ע כ"א בשבט תשנ"ט
תנצב"ה

גבינות רכות. גיבון זה נעשה על ידי העמדת החלב לזמן מה ללא קירור, או על ידי הוספת חומרים מחמצים, כך שהרכבו של החלב ומבנהו משתנים, וחלקיקי החלבון שוקעים ונאחזים זה בזה.

המותר לאכול "גבינת עכו"ם"? נזכיר, כי טעמם של חז"ל לאסור גבינת עכו"ם באכילה התבסס על החשש משירבוב חומרים של טריפות ונבילות לתוך הגבינה. ואילו בייצור זה, אין כל חשש לכך. האם גבינות אלו מותרות באכילה גם כאשר הן יוצרו על ידי נכרי? בעל ה"חכמת אדם" (כלל נ"ג סי' ל"ח) ובעל ה"ערוך השלחן" (יו"ד סי' ט"ו סעי' ט"ז) פסקו, שאין לחלק בין הגבינות, ואף "גבינה פשוטה שלנו שאין בה העמדה כלל, מכל מקום האיסור במקומו עומד".

"גבינה בשם קאצעז טשיז": לעומת זאת, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (ש"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' מ"ח, וכן משמע בשו"ת "זבחי צדק") כתב, כי אין למחות באלו שאוכלים "גבינה בשם קאצעז טשיז" - קוטג' - של נכרים, אף שאין ישראל נוכח בתהליך הגיבון. לדעתו, יש לחלק בין הגבינות הקשות שנאסרו על ידי חז"ל, לבין הגבינות הרכות אשר מיוצרות בתהליך שונה וכלל אינן דומות לגבינות הקשות. לפיכך, ובצירוף סיבות נוספות, הוא הורה כי אין למחות במקילים, "אבל לפרסם שיש מקום להתיר, ודאי אינו מן הראוי". כמובן, שיש צורך בתעודת כשרות לכל מוצר, אף לאותם המקילים, כדי לוודא שבתהליך הייצור לא נוספו לגבינה כל חומרים האסורים באכילה ליהודים.

לסיכום: הרוכש גבינה שאין עליה תעודת כשרות, מסתכן באכילת גבינה שיש בה חזיר, מקקים, או שאר מרעין בישין. יש לציין, שגופי כשרות רבים בחו"ל, המקילים בשימוש בחלב נכרי בימינו, נהגו לתת הכשר לגבינות קוטג' גם ללא משגיח קבוע ובלי לדרוש גיבון ישראל. וגם המקפידים על חלב ישראל, יש מהם שאינם מקפידים על משגיח קבוע ועל גיבון ישראל. לעיתים, בגבינות המצויין על גבי עטיפתן "גיבון ישראל", יוצרה הגבינה מחלב נכרי. הרוצה להדר, איפוא, יקפיד על רכישת גבינה שמצויין על גביה כי היא מחלב ישראל ונעשתה בגיבון ישראל ("בנתיב החלב" 43-47, הרב יעקב בורו שליט"א).

דף לה/ב טרית טרופה

מי אמר שמותר לאכול סרדינים?

במשנתנו מבואר, שחכמים אסרו אכילת דגים קטנים המכונים בשם "טרית טרופה", משום שהנכרים שיווקום כשהם מרוסקים ובלולים זה בזה, ומאחר שצורתם מטושטשת, נוצר החשש שמא התגנבו דגים טמאים לבליל זה. כמו כן, אסרו חז"ל לאכול דג בשם "חילק", מאחר שדגים טמאים הדומים לו משמשים תדיר ככני לויתו, וממילא הם ניצודים עמו וקשה להבדיל בינו לביןם.

"הסארדילש" התורכיים: בעל ה"שדי חמד" (מערכת ד' אות ד') מציין, כי במקום מושבו בתורכיה נהגו לאכול "סארדילש", הלא הם הסרדינים, אשר נמכרו בחביות גדולות, ולא חששו שמא הבעיה שאפינה בתקופת חז"ל את דג ה"טרית הטרופה", קיימת גם לגבי סרדינים אלו. אולם, משהגיע לידי ספרו של בעל ה"תפארת ישראל", אשר בו הוא מעורר על כך לגבי "סארדעללן" ולגבי דגי ההרינג הנכבשים יחדיו בחבית, חדל מאכילת הסרדינים.

עם זאת, בעל "לבושי מרדכי" (סי' קמ"ח), מציין בשנת תרע"ב, כי נהגו לאכול שימורי סרדינים. גם בעל ה"לב יהודה" ציין, כי לפני מלחמת העולם הראשונה, בעת הגירת המוני היהודים ליבשת אמריקה, נהגו להקל ולאכול סרדינים, מחמת הקושי הרב בהשגת בשר וחלב כשרים, ומאחר שהאיסור אינו ברור, הקלו בשעת הדחק.

בעל ה"חלקת יעקב" (שו"ת סי' ל', ל"א) מבאר, כי אכילת סרדינים אינה אסורה עקב האמור במשנתנו, שכן, אין לנו לאסור אלא את הדגים אשר בשמותיהם נקבו חכמים [עיי"ש שהוכיח כן מסוגייתנו]. מלבד זאת, הלא מבואר בסוגייתנו, כי מותר לרכוש את דג ה"חילק" מאומן מומחה, הדואג להפרידו מהדגים שהתלוו אליו, מאחר שהם פוגמים בטעמו, ואף ניתן לסמוך עליו שיעשה כן, מאחר שהאומן חושש לפרנסתו, אם יתפרסם כי הוא מוכר דגים שטעמם פגום. ממילא, גם בתי החרושת המשווקים את שימורי הסרדינים, מקפידים להפרידם משאר המינים שהתערבו בהם, ואין לחשוש לאוכלם.

התקלה הכשרותית בבתי חרושת גדולים לסרדינים: אולם, הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א ("תשובות והנהגות" ח"ב סי' שפ"ב) כתב, כי מאחר שבתי החרושת מתעסקים בכמויות ענק של דגים, יתכן שהתערב דג טמא אחד או שניים באלפי דגי סרדינים. ומאחר שדג בודד אינו מקלקל את טעמם של אלפי הסרדינים, אין בעלי המפעלים מקפידים על הפרדה מוחלטת של דגים טמאים מן הסרדינים, וממילא, יש להקפיד על רכישת סרדינים בעלי תווית הכשר. בנוסף, ראוי לציין, כי בתעשיית השימורים בימינו רווח השימוש במיני שמנים ובחומרים משמרים מסוגים שונים, ולפיכך, יש להקפיד על רכישת סרדינים בהכשר מוסמך בלבד (ספר "הכשרות" להרב פוקס שליט"א פרק י"א הל' י"ד. ועיי"ש, שגם כאשר מופיע הכיתוב "שמן דגים טבעי", יתכן שהוא מופק מדגים טמאים, וכן יש חומרים המופקים מלבלב החזיר).

דף לח/א כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים

שתיית קפה בראי ההלכה

נידונים הלכתיים רבים צועדים יד ביד עם התפתחות התעשייה, המצאות חדשות, או אף גילויים של מאכלים מזן חדש אשר הצריכו את גילוי דעתם של גדולי הפוסקים לגבי כשרותם ודיניהם. לפני

אפשר היה למשש את החושך בידים, סיפר התלמיד ברבות הימים. שמץ אור לא חדר אל הבקתה הקטנה, וגם מוחצה לה שרר חושך מוחלט. והנה, שמע התלמיד כי דלת הבקתה נפתחה, ור' יוזל יוצא בעדה.

התלמיד מיהר לצאת בעקבות רבו, כדי לדעת לאן מועדות פניו.

לתדהמתו, התברר לו, כי ר' יוזל יצא לחפש נר ביער. רבי! נר? עכשיו? ביער? באמצע הלילה? שוב הניף ר' יוזל את ידו בתנועת ביטול, ותוך שניות מספר נעלם במעבה היער.

התלמיד שב אל הבקתה, ומחשבותיו לא נתנו לו מנוח, כיצד חושב הרבי להשיג כאן נר, האם הוא אינו מבין כי אין מה לעשות?

בעודו אחוז בשרעפיו שמע התלמיד צעדים קרבים והולכים. תוך רגעים מספר נכנס ר' יוזל אל הבקתה כשנר שעווה בידו. בלא אומר ודברים תקע ר' יוזל את הנר בפמוט, הדליק את פתילתו ושב אל השולחן בפנים חתומות, כאילו מאומה לא התרחש. **קולו** של ר' יוזל שב להדהד ברמה בנגנו את שורת הגמרא בה הפסיקו מתלמודם, ולתלמיד ההמום אף לא נותרה שהות כדי לטטוח בפני רבו את השאלות הרבות שהתרוצצו במוחו.

השניים שבו וצאלו בים תלמודם, ושוב חלף הזמן ועבר לו, ואט אט החל השחר לדחוק את גלימת הליל השחורה, שהחלה לפנות את מקומה לא לפני שהבטיחה לשוב למחרת לעת ערב.

ר' יוזל ותלמידו סיימו את הסוגייה, ולתלמיד שהיה מלא קושיות כרימון, נוספה תמיהה נוספת. למרבה פליאתו, ניגש ר' יוזל אל הפמוט, כיבה את הנר שעמד להתכלות, והכניסו לכיס מעילו.

ממת ר' יוזל שומר לעצמו שאריות שעווה, מלמל התלמיד לעצמו ביראת כבוד.

לאחר זמן שבו השניים אל העיר, ובדרשה הראשונה שנשא ר' יוזל בענייני אמונה ובטחון נתיישבו לו לתלמיד כל תמיהותיו וקושיותיו.

ר' יוזל החל לבאר בפני השומעים את מידת האמונה והבטחון בקב"ה, והחדיר בהם כי הכל אמיתי ויברך, ואל לו לאדם לטעות ולחשוב כי במחשבותיו או בפעולותיו יצליח לפעול דבר מה, אלא ה' הוא המכוון והמנהיג את העולם.

בתוך דבריו של ר' יוזל את ידו לכיס מעילו והוציא ממנו את שאריות נר השעווה שמר. רואים אתם, נר זה הרי הוא הוכחה למידת האמונה והבטחון. עלינו לבטוח ולהאמין בקב"ה, והוא יעשה את שלו. וכאן סיפר ר' יוזל, כי באותו לילה הוא יצא את הבקתה כדי לחפש נר, למרות שלא העלה על דעתו כי מאן הוא? יוטט לילה בתוך היער כאשר נר באמתחתו. ואילו הדרך מן היער אל העיר רחוקה היתה עד מאד, וגם אם היה מגיע אליה והיה מוצא בה נר, כבר היה עולה היים.

בכל זאת, סיפר ר' יוזל, יצאתי את הבקתה כשבלבי הידיעה, שאני צריך נר כדי ללמוד תורה. לבד מזאת איני יודע כלום. ואכן, לאחר דקות מספר פגשתי איכר, ש'משום מה' חלף עם עגלתו סמוך אלי ובידיוק' היה ברשותו נר פנוי.

ר' יוזל המשיך לספר שהאיכר ניסה לנצל את ההזדמנות שנקרתה בדרכו ולדרוש מחיר מפולפל עבור הנר יקר המציאות, אך אני, סיפר ר' יוזל, ידעתי כי הקב"ה המכוון את דרכי העולם, ישלח לי נר במחיר ראוי בלא שאבזבז לריק את מעות הישיבה. שבתי על עקבותי והאיכר שראה שלא יצליח להוציא ממני ממון רב, דלק בעקבותי ונתן לי את הנר במחיר סביר וראוי.

כל קושיותיו של התלמיד נפתרו באחת. עתה הוא הבין מדוע רבו כלל לא התפעל כאשר חזר מחשכת הליל ונר בידו, עתה הבין התלמיד כי רבו כלל אינו חושב זאת למות או לנס, פשוט הוא בעיניו, כי יהודי הזקוק לנר כדי ללמוד, אם הוא חי באמונה פשוטה ותמימה, הוא יקבל את הנצרך לו. **חלפו** שנים ובביתו של ר' יוזל פרצה שריפה שכלתה את רוב רכושו, שהיה מועט בלאו הכי. התלמידים הכירו את רבם שהתייחס להנאות העולם הזה כאל הבל ורעות רוח, וסברו כי שריפת ביתו אינה נוגעת לבלו כלל ועיקר. אולם, להפתעתם ראו התלמידים את ר' יוזל עומד מעל

קורות ביתו המפוחמים ונובר בידי בין הריסות, כשמרגע לרגע חרדתו הולכת וגוברת.

נרי, נרי היקר איננו, נשמע ר' יוזל מקונן, רב היה כאבו על הנר שאיתו השתמש בדרשותיו כדי להמחיש לשומעיו את מידת האמונה והבטחון בה' יתברך, וימים רבים ניכר הצער על פניו. לא קל היה לו לר' יוזל להשלים עם אבדן הנר היקר לו.

ויהי היום, ופניו של ר' יוזל אינן כתמול שלשום, הנהרה שבה והתפשטה על פניו הקדושות, ושמצ' מן הצער שאחז בו בתקופה האחרונה לא נראה עליהן.

מורי ורבותי, דרש ר' יוזל בפני תלמידיו. יודעים אתם, כי תקופה ארוכה אחזני צער עמוק על נר האמונה שאבד ממני. נר זה היה לדידי סמל לאמונה ולבטחון בבורא עולם, בכל עת שמששתי בו בידי, שבתי והתעוררתי להשכיל כי הכל מאיתו יתברך. הבוקר השכלתי להבין אל נכון, כי אין אנו זקוקים לנר זה או להמחשה אחרת כדי להתחזק באמונה ובבטחון בקב"ה, וכי כלום יכול יהודי לחשוב אחרת?

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ל"ב ואתי אתם קובעים: קובעים - גזולים (רש"י)

קבעת עיתים לתורה?

בהתאם לפירושו של רש"י את המילה "קובעים": "גזולים", פירש הגר"א זצ"ל, את דברי רבא (שבת לא/א), כי בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין אותו, בין היתר, "קבעת עיתים לתורה"? היינו: האם גזלת מזמנך וקרעת הימנו נתחים לשם לימוד התורה? לאמר, אין להמתין לעת מצוא כדי ללמוד, אלא יש לחטוף זמנים בכח...

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל: veten@meorot.co.il

מאות שנים, רעה רועה חבשי את צאנו ליד צמחים בלתי מוכרים באיזור בשם "קאפה". לתדהמתו, משכסס צאנו מן הצמחים הבחין הרועה, כי בעלי החיים שבעדרו מרקדים ומפזזים... מופתע מן הגילוי המרעיש, נטל הרועה מן הצמח ותוך זמן קצר הוא נפוץ בחבש ובתימן. המוסלמים אימצו את המשקה אל חיקם, כמשקה בעל תכונות מעוררות אשר שימש להם כתחליף ליי, האסור להם על פי "דתם". משקה זה הוא הקפה, אשר כבש בסערה את העולם, ומיני אז לא נס ליחו.

שתיית קפה שהוכן על ידי מלצר נכרי: תוך זמן קצר התעוררה השאלה, האם איסור "בישולי עכו"ם" חל על קפה שהוכן על ידי נכרי, אשר המיס במים רותחים את פולי הקפה הקלויים. מכיון שהקפה התפשט לאחר שרבי יוסף קארו זצ"ל סיים את כתיבת ספרו ה"שולחן ערוך", לא "הספיק" נידון זה להיכלל בספרו, אולם, שנים ספורות אחר כך, דנו בו פוסקים רבים, כלהלן.

שני תנאים ל"בישול עכו"ם": מבואר בסוגייתנו, כי אין לאכול "בישולי עכו"ם", היינו, תבשיל שבישלו נכרי, אם מתקיימים בו שני התנאים הבאים: **א.** התבשיל אינו נאכל חי, היינו: כמות שהוא, כי אם לאחר בישולו. **ב.** התבשיל עולה על שולחן מלכים, המלפתים בו את הפת.

לכאורה, מאחר שגרעיני הקפה אינם ראויים למאכל אדם ללא בישולם, מתקיים בקפה התנאי הראשון. אלא, שלגבי התנאי השני נחלקו הפוסקים. יש הסוברים, כי אכן, רק תבשיל שנאכל עם הפת נאסר. ממילא, אין איסור זה מתייחס לקפה, שהרי אין אוכלים לחם עם קפה (ריטב"א ועיין מאירי רדב"ז שם, "פרי חדש יו"ד סי' ק"ד ס"ק ו', "באר עשק" סי' ק"ה). אולם, יש הסוברים, כי תנאי זה של חז"ל לא בא כי אם להחמיר. כלומר, לא זו בלבד שאם אוכלים אותו או שותים אותו לבדו, אסור הוא, אלא אף אם אוכלים אותו עם לחם בלבד, גם אז אסור הוא. ממילא, הקפה שבושל על ידי נכרי אסור הוא משום "בישולי עכו"ם" (רשב"א ב"תורת הבית" בית ג' שער ג', עיין שו"ת "פנים מאירות" ח"ב סי' ס"ב).

הקפה בטל במים: מכל מקום, יש מן הפוסקים ("חכמת אדם" כלל ס"ו סעי' י"ד, "ערוך השולחן" סי' ק"ג סעי' כ"ב, "באר עשק" שם ועוד), שהתירו את שתיית הקפה שבושל על ידי גוי. זאת, על פי דברי בעלי התוספות (לעיל לא/ב) המתירים שתיית שכר של נכרים, משום שכמות התבואה המצוייה בו, אשר ממנה מיוצר השכר, בטלה לגבי המים, שלגביהם אין איסור "בישולי עכו"ם", שהרי אין הם זקוקים לבישול כדי לשותתם. לפיכך, מותר לשתות קפה שבושל על ידי נכרי, שהרי רובו המוחלט של המשקה מורכב ממים, והקפה אינו אלא מיעוט, הבטל במים. בעל ה"ערוך השולחן" מוסיף ומבאר, כי לא זו בלבד שהתבואה והקפה בטלים במים, אלא שאף הם פושטים צורה ולובשים צורה חדשה. שכן, מתחילה היו הם מין מאכל, ועתה הפכו למשקה בעלמא, לפיכך, הם בטלים במים באופן מוחלט [ועיין ב"פתחי תשובה" יו"ד סי' ק"ד ס"ק א' שחלק על כך בשם ה"פנים מאירות"]. מכל מקום, הורו רבים מן הפוסקים, שירא שמים יחמיר על עצמו (עיין "בן איש חי" פ' חוקת אות ט"ז ועוד, וע"ע שו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' מ"ד).

שתיית קפה בבית קפה: נידון נפרד התפתח בספרי הפוסקים בעקבות גילוי הקפה, והוא, שתייתו ב"בתי קפה" של נכרים. שהנה, חכמינו אסרו שתיית שכר במקומות מכירתו, כדי שלא יבוא עם סגולה להתערב בין העמים (לעיל לא/ב, "שולחן ערוך" שם). לאחר שהקפה הפך למשקה הנפוץ מן השכר, דנו הפוסקים אם מותר לשתותו בבתי קפה של נכרים. אף שרבים מן הפוסקים הורו כי אין להכליל את שתיית הקפה בתקנת חכמים זו, אין הרדב"ז (שם) מתיר את שתייתו "במסיבה של גויים", "לפי שמשך מזה כמה תקלות, וישראל קדושים הם ואין ראוי שיהיו עמהם במסיבותם". אף המהריק"ש (יו"ד ק"ד) אסר זאת "משום חתנות", וגם בלאו הכי - "משום מושב ליצים" (ראה "זכור לאברהם" תש"ס-סא עמ' רכ"ב ואילך).

תקנת ועד ארבע ארצות: ב"קונטרס הסמ"ע" אף נאמר, ש"ועד ארבע ארצות" תקן ביריד גרמני"א, כי "שום אדם לא יקבע עצמו בבתי משתאות של גויים, והקובע עצמו לשתות שם הוא בכלל הריקים והפוחזים ולא יקרא בשם רב וחבר ולא יהיה לו שום מינוי בקהילה" (ראה עוד "בין ישראל לנכרי" חלק יו"ד סי' י"א סעי' ז') [לענין קליית פולי הקפה, עיין "דרכי תשובה" סי' ק"ד, ולענין "נס קפה" עיין "שבט הלוי" שם].

דף לט/ב חלב שחלבו עובד כוכבים

חלב ישראל, חלב עכו"ם - סקירה ממצה מתקופת חז"ל עד לשקיות החלב

בסוגיות הנלמדות בימים אלו מבואר, כי חז"ל גזרו איסור אכילה על חלב עכו"ם, מחשש שמא הנכרי יערב בו חלב בהמה טמאה. לפיכך, אין חלב זה מותר באכילה, אלא אם כן יהודי היה נוכח בעת החליבה. **כל חלב עכו"ם אסור?** יש לברר, האם חז"ל הטילו איסור אכילה על כל "חלב עכו"ם", מחמת החשש שלעיתים עלול הנכרי לערב בו חלב בהמה טמאה, או שמא, בכל מקום שבו יש חשש שהנכרי יערב חלב בהמה טמאה, אסרו חז"ל "חלב עכו"ם". ההשלכה ההלכתית הנובעת מחקירה זו נוגעת לבעלי עדרים נכריים שאין בעדריהם בהמה טמאה, וממילא, לגביהם אין חשש שמא יערבו חלב בהמה טמאה בחלב הכשר.

ובכן, בשאלה זו נחלקו הראשונים והפוסקים (עיין רדב"ז ח"ד סי' אלף קמ"ז, שו"ת "חתם סופר" יו"ד סי' ק"ז). לדעת ה"חתם סופר", חז"ל גזרו על "חלב עכו"ם", אף כאשר בכל העיר אין בהמה טמאה. אולם, ה"חזון איש" זצ"ל כתב, כי באופן זה נחשב הדבר כחלב שנחלב בנוכחות יהודי, שהרי ברור מעל לכל ספק, שלא שורבב חלב בהמה טמאה בחלב זה (עיין "חזון איש" יו"ד סי' מ"א ס"ק ד').

צעילוי נשמת

הר"ר **אורי פייביש טאובר** ז"ל
 ב"ר אליעזר ז"ל
 נלב"ע ז' באדר ב' תש"ל
תנצב"ה
 הונצח ע"י ידידו
 משפ' פרידל שיחיו - גבעת שמואל
 משפ' טאובר שיחיו - ת"א, אלעד

צעילוי נשמת

הר"ר **אהרון וינברג** ז"ל
 ב"ר גרשון ז"ל נלב"ע ז' באדר ב' תשל"ג
 והר"ר **דוד זאב וולקן** ז"ל
 ב"ר דב צבי ז"ל נלב"ע ז' באדר תשס"ו
תנצב"ה
 הונצחו ע"י ידידו
 הר"ר **מנחם וינברג** שיח' - בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה מרגלית** ז"ל
 נלב"ע ד' באדר תרפ"ו
 ומרת **מרים מרגלית** ע"ה
תנצב"ה
 הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרב ר' **שמואל אליעזרי** זצ"ל
 ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ג' באדר תשנ"א
 והרבנית מרת **בתיה אליעזרי** ע"ה
 ב"ר ישראל זאב הלוי איש הורוויץ זצ"ל
 נלב"ע ז' בניסן תשמ"ח **תנצב"ה**
 הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

אבקת חלב עכו"ם בתקופת המלחמה: למעשה, לדעת המקילים, בכל מקרה שבו אין חשש שהנכרי יערב חלב בהמה טמאה בחלב הכשר, לא אסרו חז"ל "חלב עכו"ם". מסקנה זו נוגעת לימינו אנו, כאשר החלב משווק תחת פיקוח ממשלתי, וכל רפתן המערב חלב זר בחלב המשווק על ידו, צפוי לקנס גבוה ביותר ואף לנישולו מפרנסתו במקרים מסויימים. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' מ"ז) פסק, כי אכן, לא גזרו חז"ל על "חלב עכו"ם" במצב מעין זה, תוך שהוא מציין כי הוא אינו מיקל לעצמו כן ויש מקום לבעל נפש להחמיר על עצמו (ראה עוד מאמרו של הגרי" אפרתי שליט"א ב"בנתבי החלב"). בהקשר לכך העיד הסטייפלער זצ"ל על גיסו ה"חזון איש" זצ"ל, כי בתקופת המלחמה, כאשר החלב היה יקר המציאות, והשתמשו באבקת חלב, הוא לא התיר חלב עכו"ם אלא לבני ישיבה חלושים בלבד ("קריינא דאיגרתא" ח"ב מכתב קכ"ג).

למעשה, בקהילות היראים באירופה ובארץ ישראל נוהגים להחמיר, לעומת בני ארצות הברית אשר רבים מהם מקילים כדעת בעל ה"אגרות משה" זצ"ל (הגר"י אפרתי, שם).

עד כה עסקנו ברפתן נכרי הנתון לפיקוח ממשלתי. בארצנו הקדושה, רוב המשקים נמצאים בבעלותם של יהודים, אך את החליבה עצמה מבצעים פועלים זרים, שאינם יהודים, ומציאות זו מעוררת את השאלה הבאה. הפועל הנכרי הלא אינו חושש מן הפיקוח הממשלתי, כי הקנס, אם יוטל, יושת על בעליו, ולא עליו. עלינו, איפוא, להסתמך במקרה זה על ההלכה הקובעת, כי חז"ל לא אסרו חלב בהמה של יהודי שנחלב על ידי גוי בביתו של היהודי, מפני שהפועל חושש מבעל הבית היהודי, הירא וחרד לדבר ה', העלול לתופסו בשעת מעשה.

פחד מן הפחד, נחשב פחד? דא עקא, שלא כל בעלי הרפתות צדיקים גדולים המה... ואף הם אינם מקפידים על פועליהם מחמת ההלכה, אלא מאימת השלטונות. לפנינו אם כן, פועל המפחד מבעל הבית, המפחד מן השלטונות. האם גם בסיטואציה מעין זו לא אסרו חז"ל חלב עכו"ם?

למעשה, על פי הוראתו של הגאון רבי יוסף שלו אלישיב זצ"ל, מחד גיסא, אין צורך שמשגיח הכשרות ישהה במקום בכל עת החליבה, ומאידך גיסא, אין להקל ולהמנע מפיקוח כל שהוא. לפיכך, הוא קבע, די בכך שמשגיח הכשרות יבקר ברפת מעת לעת בלא התראה מראש. החשש מפניו, בצירוף יראתם של הפועל ובעל הבית, יוצרים תרכובת מושלמת המבטיחה חלב כשר למהדרין לצרכן המקפיד על ההלכה הצרופה.

סיבה נוספת לכך, שבימינו אין לחשוש מעירוב חלב בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה, הוא מחירו של חלב בהמה טמאה, היקר לאין ערוך מזה של חלב בהמה טהורה... ("בנתבי החלב" עמ' 40). הגר"מ גרוס שליט"א כותב, כי למעשה הכשר "מהדרין" דורש, שברפתות אשר בהן החולבים הם יהודים, יש לקיים פיקוח אחת לחודש, וברפתות אשר בהם נחלבות הפרות על ידי נכרים, נדרשים המשגיחים לבקר בכל רפת חמש פעמים בחודש בעיתות החליבה ("בנתבי החלב" עמ' 405).

ללמוד משנה

מהיום זה קל!

תכנית לימוד יומית

שתי משניות יומיות להשלמת סדר זרעים בשנה

***3764** צלצלו עכשיו וקבלו ספר חודשי ראשון **חינם**

- פירוש ברור | גודל קומפקטי | עיצוב מפואר ואותיות | מתאים לכל | מנוי חודשי
- נוח להבנה | במיוחד | מאירות עיניים | זמן ועת | עד הבית

ניתן להשיג ברשת חנויות יפה נוף | שיווק והפצה יפה נוף